

26.5.2010

Dnro 3397/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

POLIISIN OLISI TULLUT SOVELTAA TARKEMMIN ESITUTKINTALAKIA HUUMAUSAINEN KÄYTTÖRIKOKSEN TUTKINNASSA

1 KANTELU

A arvosteli 20.10.2008 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä [--] poliisilaitoksen poliisimiesten, erityisesti vanhempien konstaapelien B:n ja C:n menettelyä 15.7.2008 tapahtuneeksi epäillyn huumausaineen käyttörikoksen tutkinnassa sekä siihen liittyneessä kotietsinnässä ja muissa toimenpiteissä.

A kertoi ajaneensa autollaan [--]kadulla [--] ajokiellostaan huolimatta. Poliisimoottoripyörällä liikkeellä ollut vanhempi konstaapeli B pysäytti hänen ajonsa. B muun muassa otti näytteen ns. pikatesterillä selvittääkseen A:n huumausaineen käyttöä. Testeri antoi positiivisen tuloksen, mikä A:n mukaan johdettiin hänen lääkärin määräyksestä käyttämästään lääkityksestä. Kantelun mukaan A kertoi B:lle syyn positiiviseen tulokseen ja että hänellä ei ole reseptiä, mutta reseptin voi tarkistaa apteekista, joka sijaitsee noin puolen kilometrin etäisyydellä pysäytyspaikasta.

A:n mukaan hänen ilmoituksensa lääkkeen luovallisuudesta ja siitä, että asia olisi tarkistettavissa läheisestä apteekista, ei vaikuttanut poliisin toimintaan, vaan hänet vietiin verikokeeseen ja hänen autoonsa ja asuntoonsa tehtiin huumausaineen käyttökäytöksen perusteella kotietsintä. A:n mukaan kotietsinnän yhteydessä hänen omaisuuttaan vaurioitui.

A kutsuttiin kuulusteluun 22.7.2008, mutta ajankohdan sopimattomuuden johdosta hän oli yhteydessä vanhempi konstaapeli C:hen, joka ilmoitti, että kuulustelun siirtäminen onnistuu ja että hän palaa lomansa jälkeen asiaan. Lomansa jälkeen C soitti A:lle ja kysyi, onko A syyllistynyt kulkuneuvon kuljettamiseen oikeudetta, huumausaineen käyttörikokseen ja rattijuopumukseen. A myönsi kulkuneuvon kuljettamisen oikeudetta, mutta kiisti muut rikokset. C ihmetteli A:n kiistämistä, koska pikatesteri oli antanut positiivisen tuloksen. A pyysi C:tä kutsumaan hänet kuulusteluun, jossa hän voi todistaa kiistämisensä perusteet. C lupasi palata asiaan, mutta ei sitten kutsunutkaan A:ta kuulusteluun, vaan määräsi hänelle annettavaksi rangaistusvaatimuksen muun muassa huumausaineen käyttörikoksesta.

A vastusti saamaansa rangaistusvaatimusta ja sittemmin hänet tuomittiin syyttäjän vaatimuksen mukaisesti vain kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta.

A:n arvostelu kohdistui erityisesti hänen autoonsa ja asuntoonsa toimitettuihin kotietsintöihin ja siihen, että asian tutkintaa ei hoidettu niin, että hänet olisi kutsuttu kuulusteluun, jossa hän olisi voinut esittää todistuksen oikeudestaan käyttää positiivisen tuloksen antanutta lääkettä, vaan asiassa määrättiin annettavaksi rangaistusvaatimus häntä kuulustelematta.

A arvosteli sitä, että rangaistuvaatimuksen antamiseksi käytettiin etsintäkuulutusmenettelyä, joka johti siihen, että rangaistusvaatimus annettiin hänelle tiedoksi hänen toimiessaan järjestyksensenvaivojatehtävää julkisella paikalla, mikä A:n mukaan oli nöyryyttävää.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Rikosepäilyyn perustuneet kotietsinnät

Saadut selvitykset

Vanhempi konstaapeli B kertoo selvityksessään, että em. pikatestin positiivisen tuloksen ja A:n käyttäytymisen sekä olemuksen perusteella oli syytä epäillä A:ta huumausainerikoksesta. A:n hallusta löytyi kolme kappaletta huumaavaa lääkeainetta eikä tältä ei löytynyt reseptiä. Lisäksi B toteaa, että kansanterveyslaitokselta saatujen tietojen mukaan A:n hallussa ollut lääkeaine ei anna pikatesterillä positiivista tulosta, mikäli lääkeaineiden annostusta on noudatettu oikein.

Kotietsinnän suorittaneet poliisimiehet kiistävät kantelussa esitetyn väitteen omaisuuden vahingoittumisesta.

Tapahtumapäivänä [--] poliisilaitoksen poliisitoiminnan yleisjohtajana toiminut komisario D kertoo määränneensä toimitetuista kotietsinnöistä, jotka perustuivat epäilyyn huumausaineen käyttörikoksesta. Kotietsintöjen tarkoituksena on ollut epäiltyjen huumausaineiden löytäminen.

[--] poliisilaitoksen lausunnon mukaan kotietsinnöille on ollut lain mukaiset perusteet. Poliisilaitoksen mukaan rikosepäilyjen selvittelyn alkuvaiheessa epäillyn esittämien väitteiden tarkistusmahdollisuudet ovat rajalliset samoin kuin mahdollisuudet väitteiden merkityksen erehtymättömään arviointiin selvittävän olevien epäiltyjen tekojen kannalta.

Oikeusohjeet

Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösaikon tuomitsemiseen liittyvät seikat, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai suljetussa kulkuneuvossa, joka on sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta, toimittaa kotietsintä takavarikoitavan tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Rikoslain 50 luvun 2a §:n mukaan, joka laittomasti käyttää taikka omaa käyttöä varten pitää hallussaan tai yrittää hankkia vähäisen määrän huumausainetta, on tuomittava huumausaineen käyttörikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkintalain 7

§:n mukaan esitutkinassa on selvitettävä ja otettava huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Esitutkintalain 8 §:n 1 momentin mukaan esitutkinassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinan tarkoituksen turvaamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan esitutkinta on toimitettava siten, ettei ketään aiheettomasti saateta epäluulon alaiseksi ja ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa tai haittaa. Esitutkintalain 12 §:n mukaan asianosaisen pyytämät kuulustelut ja muut tutkintatoimenpiteet on suoritettava, jos asianosainen osoittaa, että ne saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu asian laatuun nähden kohtuuttomia kustannuksia.

Kannanotto

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella minulla ei ole aihetta arvostella poliisia siitä, että A:sta on tehdyn pikatestin perusteella epäilty kulkuneuvon oikeudettoman kuljettamisen lisäksi myös huumausaineen käyttökokeesta. Esitutkintalain 2 §:n mukainen esitutkintakynnys on varsin alhainen ja antaa poliisille harkintavaltaa sen arvioimisessa, milloin rikosta on syytä epäillä. A:lle tehdyn testin positiivinen tulos on sellainen konkreettinen seikka, johon rikosepäily ja esitutkinan aloittaminen on voitu perustaa.

Em. rikosepäilyn vuoksi kotietsinnälle on sinänsä ollut lainmukaiset perusteet.

Kantelun mukaan A on pikatesterillä tehdyn kokeen jälkeen tuonut ilmi sen, että selvitys hänen oikeutensa käyttää positiivisen tuloksen antanutta lääkettä olisi saatavissa läheisestä apteekista. Saatujen selvitysten perusteella tähän selvittelyyn ei ole ryhdytty, vaan on toimitettu kotietsinnät A:n autoon ja asuntoon.

Esitutkintalain 7 §:ssä säädetty vaatimus tasapuolisuudesta sekä lain 8 §:ssä säädetyt vähimmän haitan ja hienotunteisuusperiaatteet puhuvat sen puolesta, että A:n ilmoittama mahdollisuus lääkeaineen käytön perusteesta olisi tullut selvittää ennen ryhtymistä esitutkinta- ja pakkokeinotoimenpiteisiin.

Esitutkintalain 7 § sisältää muun muassa sen, että esitutkinassa on otettava huomioon kaikki kysymykseen tulevat vaihtoehdot. Objektiivisuusvaatimuksen ohittaminen voi perustellusti herättää epäilyn poliisin puolueettomuudesta esitutkinassa.

Esitutkintalain 8 §:n voidaan katsoa sisältävän muun muassa sen, että kehenkään ei esitutkinassa kohdisteta tarpeettomia pakkokeinoja, vaikka muodolliset edellytykset pakkokeinon käyttämiselle olisivat olemassa.

Laillisuusvalvonnassa on vakiintuneesti katsottu, että esitutkintalain 12 §:n mukainen kynnys asianosaisen pyytämiin tutkintatoimiin suostumiselle ei ole erityisen korkea. Se ehto, että tutkintatoimi saattaa vaikuttaa asiaan, täyttyy käsitykseni mukaan varsin helposti. Säännöstä ei voi tulkita niin, että saatavalla näytöllä tulisi olla jotenkin ratkaiseva tai olennainen merkitys. Varsinkin ristiriitaisessa näyttilanteessa voi pienilläkin yksityiskohdilla olla merkitystä eli ne saattavat vaikuttaa asiaan - etenkin kun niitä tarkastellaan suhteessa muuhun näyttöön.

Selvitysten perusteella näyttää siltä, että tilanteessa ei ole edes punnittu A:n ilmoittaman selvityksen hankkimista, vaikka se ainakin A:n mukaan olisi ilmeisesti ollut varsin helposti saatavissa ja – asian lopputulos huomioon ottaen – todennäköisesti osoittautunut oikeaksi.

Vaikka poliisilaitos onkin lausunnossaan korostanut sitä, että rikosepäilyjen selvittelyn alkuvaiheessa vastaajan esittämien väitteiden tarkistusmahdollisuudet ovat rajalliset, näyttää tässä yksittäistapauksessa siltä, että A:n väitteen, joka sisälsi mahdollisuuden saada lisäselvitystä asiassa, selvittäminen olisi ollut varsin helppoa. Ainakaan selvityksissä ei ole vedottu siihen, että A:n tarkoittaman tiedon saaminen ei olisi ollut mahdollista. Pidän mahdollisena, että mikäli asiaa olisi selvitetty, epäily huumausaineen käyttörikoksen osalta olisi rauennut ja esimerkiksi hänen asuntoonsa ei olisi ollut tarpeen toimittaa kotietsintää.

Kun esitutkinnan toimittaminen ja esitutkintaan liittyvät toimenpiteet sisältävät varsin paljon esitutkintaviranomaiselle kuuluvaa harkintavaltaa ja kun minulla käytettävissäni olevan aineiston perusteella ei ole varmuutta siitä, minkälaisista asioista vaikuttavaa selvitystä olisi ollut saatavissa, pidän riittävänä saattaa edellä esittämäni käsitykseni esitutkintalain 7, 8 ja 12 §:n soveltamisesta vanhempi konstaapeli B:n ja kotietsinnöistä päättäneen komisario D:n tiedoksi.

Mitä tulee A:n arvosteluun kotietsinnän yhteydessä vaurioituneesta omaisuudesta, asia on kiistetty. Käytettävissäni olevin keinoin asiaan ei ole saatavissa lisäselvitystä eikä asia anna aiheita toimenpiteisiin.

3.2

Toimitettu esitutkinta ja etsintäkuulutus

Saadut selvitykset

Vanhempi konstaapeli C kertoo toimineensa tutkijana A:n asiassa. Hän kertoo suuren osan huumausaineen käyttörikosjutuista olevan tapauksia, joissa lääkkeitä tai huumeita hallussaan pitävältä henkilöltä ei löydy niihin vaadittavaa reseptiä. Tällaisissa tapauksissa vakiokäytäntönä on se, että henkilölle annetaan kohtuullisesti aikaa toimittaa resepti poliisiin nähtäväksi. Näissä tapauksissa lopputulos on kuitenkin lähes poikkeuksetta se, että henkilö jättää syystä tai toisesta reseptin toimittamatta. Myös se, että lääkkeitä säilytetään epämääräisellä tavalla – A:n hallusta löydettyt lääkkeet eivät olleet niille tarkoitetussa läpipainopakkauksessa, vaan pienessä rasiassa – on omiaan vaikeuttamaan lääkkeiden hallussapidon selvittämistä.

C kertoo puhelimitse pyytäneensä A:ta toimittamaan dokumentin, josta näkyy hänen oikeutensa ko. aineiden hallussapitoon. Hän sopi myös ottavansa myöhemmin yhteyttä kuulusteluajan sopimiseksi. Sitten C arvioi, että ei ole enää tarvetta kuulustella A:ta, koska tämä ei ollut toimittanut C:lle asiakirjaa, joka olisi todistanut tämän oikeuden lääkeaineen hallussapitoon ja koska A oli todennut kokevansa häiritsevänä sen, että asian hoitoon kuluu hänen aikaansa. C päätyi etsintäkuuluttamaan A:n rangaistusvaatimuksen tiedoksiantamispyynnöllä.

Poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että ennen asian ratkaisemista rangaistusvaatimuksella A:lle olisi tullut varata uusi kuulusteluajankohta. Ennen etsintäkuulutusmenettelyyn turvautumista A:ta olisi ollut poliisilaitoksen mukaan syytä tavoitella esimerkiksi kirjallisella kutsulla ottaen huomioon, että A:n yhteystiedot olivat poliisin tiedossa.

Oikeushjeet

Esitutkintalain 7 §, 8 § ja 12 §:t on selostettu kohdassa 3.1.

Poliisilain 2 §:n 1 momentin mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovin-

nollisuutta edistään. Poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Valtion virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on muun muassa suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja käyttäytyttävä asemansa ja tehtäviensä edellyttämällä tavalla.

Kannanotto

C on selvityksessään kertonut luvanneensa ottaa A:han yhteyttä lomansa jälkeen. A:lla on kantelunsa mukaan ollut tarkoitus em. yhteydenoton jälkeen järjestetyssä kuulustelutilaisuudessa esittää todistuksensa oikeudestaan kyseisen lääkeaineen hallussapitoon. Lomansa jälkeen C oli ottanutkin yhteyttä A:han. Tässä yhteydenotossa C lupasi palata asiaan. C oli selvityksensä mukaan tämän jälkeen tavoitellut puhelimitse A:ta, mutta koska ei ollut onnistunut tässä, hän päätyi antamaan rangaistusvaatimuksen, joka on sisältänyt muun muassa vaatimuksen huumausaineen käyttöririkoksesta. Rangaistusvaatimuksen antamista varten C laati asiaa koskevan etsintäkuulutuksen.

Edellä selostetun mukaisesti kynnys esitutkintalain 12 §:ssä tarkoitettujen asianosaisen pyytämiin kuulusteluihin ja muihin tutkintatoimenpiteisiin on varsin alhainen. Käytettävissäni olevan aineiston ja selvityksen perusteella A:n tarkoitus on ollut C:n loman jälkeen järjestettävässä kuulustelutilaisuudessa antaa selvitystä oikeudestaan lääkeaineen käyttöön, joten C:n lupaamaa kuulustelutilaisuutta voidaan arvioida muun muassa esitutkintalain 12 §:n näkökulmasta.

C:n menettelyä voidaan arvioida myös siitä näkökulmasta, että hän oli luvannut A:lle palaavansa asiaan.

Mielestäni virkamiehen asianmukaiseen tehtävien hoitoon ja hallinnon peruseriaatteisiin kuuluu sekä virkamieslain mukaiseen käyttäytymisvelvoitteeseen kuuluu se, että tehdyt lupaukset olisi pyrittävä pitämään. Mikäli sittemmin ilmenee, ettei luvattulla tavalla toimita, tulisi asiasta informoida lupauksen kohdetta.

Edellä olevalla perusteella voin yhtyä [--] poliisilaitoksen lausunnossaan esittämään, jonka mukaan A:lle olisi tullut lupauksen mukaisesti varata uusi kuulusteluajankohta, jossa hän olisi voinut tarkoituksensa mukaisesti esittää selvitystä oikeudestaan kysymyksessä olevan lääkeaineen hallussapitoon. Perustelen tätä edellä esitutkintalain 12 §:stä lausumallani ja sillä, mitä olen edellä lausunut luvattujen asioiden hoitamisesta.

Mitä tulee etsintäkuulutusmenettelyn käyttöön rangaistusvaatimuksen antamisessa, totean, että etsintäkuulutuksen käyttämisestä ei laissa ole yleisiä säännöksiä. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että etsintäkuulutuksessa mainitun toimenpiteen pyytäjä on vastuussa siitä, että lailliset edellytykset toimenpiteelle ovat olemassa. Etsintäkuulutuksen mukaan toimiva poliisimies puolestaan vastaa siitä, että toimenpide kohdistuu oikeaan henkilöön ja että toimenpiteessä noudatetaan laillisia menettelytapoja (Helminen–Kuusimäki–Salminen: Poliisioikeus s. 83).

Totean, että sinänsä lailliset edellytykset toimenpiteelle ovat olleet olemassa. Voin kuitenkin yhtyä poliisilaitoksen lausunnossaan esittämään, että A:ta olisi ollut syytä tavoitella muulla tavalla, esimerkiksi kirjeitse, ottaen huomioon sen, että poliisilla oli A:n yhteystiedot ja että alkujaan C oli luvannut ottaa yhteyttä kuulusteluajankohdasta sopiakseen ja A oli ilmaissut olevansa halukas tulemaan kuulustelutilaisuuteen.

Etsintäkuulutusta annettaessa olisi mielestäni aina arvioitava sitä, ettei pyydetty toimenpide seurannaisvaikutuksineen ole omiaan johtamaan ristiriitaan poliisilain 2 §:n mukaisen vähimmän haitanperiaatteen tai esitutkintalain 8 §:n 2 momentissa säädetyn hienotunteisuusperiaatteen kanssa. Tässä tapauksessa sinänsä lainmukaisen keinon käyttäminen on A:n kantelussa kuvaamalla tavalla johtanut jossain määrin vähimmän haitan ja hienotunteisuusperiaatteen vastaiseen tilanteeseen.

Kun C on selvityksensä mukaan joka tapauksessa yrittänyt puhelimitse tavoittaa A:ta, pidän riittävänä toimenpiteenäni saattaa hänen tietoonsa edellä esittämäni käsitykseni siitä, että

- esitutkintalain 12 §:n näkökulmasta olisi ollut perusteltua kutsua A kuulusteluun,
- A olisi tullut kutsua kuulusteluun myös siksi, että tämä oli hänelle luvattu ja
- että etsintäkuulutusmenettelyn käyttäminen tilanteessa on arvostelulle altis.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen esitutkintalain 7 §:n 8 §:n ja 12 §:n soveltamisesta vanhempi konstaapeli B:n ja komisario D:n tietoon.

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen esitutkintalain 12 §:n soveltamisesta, A:n kuulusteluun kutsumisesta luvattun mukaisesti ja etsintäkuulutusmenettelyn käytöstä vanhempi konstaapeli C:n tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennökset tästä päätöksestäni heille.